

Kunskapsstyrning för hälso- och sjukvården
Magdalena Ädelroth
Magdalena.adelrot@socialstyrelsen.se

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Socialstyrelsens yttrande över Tryggare i vårddyrket – en översyn av vissa frågor inom utbildning till sjuksköterska och barnmorska (SOU 2022:35)

Utbildningsdepartementets dnr. U2022/02430

Sammanfattning

Socialstyrelsen ser positivt på utredningens innehåll och tillstyrker i stort utredningens förslag och bedömningar.

De nya och omformulerade examensmålen speglar utvecklingen mot en mer personcentrerad, teambaserad, nära och digital hälso- och sjukvård. Det är också positivt med mål som innebär en modernisering av språkbruk och förhållnings-sätt till att inkludera icke-binära personer.

Liksom utredaren anser Socialstyrelsen att det är betydelsefullt att sjuksköterskor och barnmorskor även fortsättningsvis får både en yrkesexamen och en akademisk examen. Världshälsoorganisationen, WHO, framhåller i *Strategic Directions for Nursing and Midwifery 2021 - 2025* hur viktigt det är med välutbildade sjuksköterskor och barnmorskor för att vårdbehoven i samhället ska kunna tillgodoses. Strategin visar på att det behövs utbildning med hög kvalitet, välutbildade handledare med rätt kompetens och fler sjuksköterskor och barnmorskor i ledande och beslutsfattande positioner. Det är viktigt att Sveriges arbete går i linje med WHO:s rekommendationer.

Nedan följer Socialstyrelsens synpunkter på vissa delar i utredningen.

Verksamhetsförslag utbildning inom sjuksköterskeutbildningen

Bedömning 6.3.3 Flexibla handledningsvillkor behövs i VFU-avtalen
Förslag 7.1 Utveckla flexibla handledningsmodeller och VFU-kurser för fler verksamheter inom hälso- och sjukvården

Socialstyrelsen tillstyrker delvis förslaget, men en flexibel handledningsmodell får inte ske på bekostnad av att studenterna inte får handledare med en formell och reell kompetens. Socialstyrelsen vill understryka vikten av att studenterna erbjuds kompetenta handledare som är väl insatta i sjuksköterskeyrket. Den

verksamhetsförlagda, praktiska delen av utbildningen är central för att studenten ska uppnå kompetenskraven och examensmålen.

Socialstyrelsen anser att om handledaren har ett annat yrke än studenten finns en risk att kompetensnivån på blivande sjuksköterskor och barnmorskor sänks och att t ex sjuksköterskornas kompetens inom sitt unika specialistområde, omvårdnad, urholkas. Barnmorskans kompetensområde, reproduktiv och perinatal hälsa, är omfattande och unikt och handledaren behöver ha både kompetens och erfarenhet från barnmorskeyrket.

7.2 Nationellt kliniskt kunskapsprov för sjuksköterska

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget och vill understryka att det är viktigt att ett nationellt kliniskt kunskapsprov speglar kunskapskraven i de nya examensmålen såsom bl.a. riskbedömningar för patientsäkerhet och förebyggande insatser för att förhindra att patienter drabbas av vårdskada.

Klinisk färdighetsträning

Utredningen noterar att simuleringsverktyg och liknande metoder skulle kunna användas mer för att hjälpa studenterna i sin kliniska utbildning (s.83). Socialstyrelsen delar denna uppfattning och instämmer även i utredningens bedömning att simulering skulle kunna införas som en del i den kliniska utbildningen i yrkeskvalifikationsdirektivet. Träning vid KTC och simulering skulle exempelvis kunna ge goda erfarenheter av teamarbete och case-diskussioner med studenter från andra professionsutbildningar. Även här är det viktigt att studenterna får handledning av någon som innehar respektive profession.

Examensmålen sjuksköterskor och barnmorskor

Socialstyrelsen tillstyrker utredningens samtliga förslag och bedömningar om nya och förtydligade examensmål för sjuksköterskor och barnmorskor (8.4.1 – 8.4.11).

Samtidigt är det viktigt att säkerställa att det finns en samsyn mellan landets lärosäten om vilka kunskaper och förmågor som krävs för att en elev ska nå examensmålen, såsom målen om omvårdnad, patientsäkerhet, personcentrerat förhållningssätt, interprofessionellt teamarbete eller digital förmåga. En samsyn kring undervisningens innehåll kan bli särskilt viktigt om det införs ett nationellt kliniskt slutprov för blivande sjuksköterskor. Det kan behövas en vägledning som stöttar och stärker lärosätena i att skapa en sådan samsyn.

Myndigheten vill också understryka att det inte bara är i grundutbildningen som undervisning om till exempel patientsäkerhet, personcentrerad vård eller ett teambaserat arbetssätt behövs. Dessa frågor bör även tydliggöras och lyftas in i specialistutbildningar liksom i utbildningen till barnmorska och anpassas efter barnmorskans yrkesutövning.

Examensmål ”Kunskap om patientsäkerhet för sjuksköterskor” (förslag 8.4.2)

Utredningen menar att ämnesområdet patientsäkerhet är en del av sjuksköterskeutbildningarna idag och att det därför inte behövs något tillägg till utbildningarnas innehåll. Socialstyrelsen delar inte den uppfattningen. De kartläggningar som myndigheten har gjort¹ visar på brister i lärosätenas utbildningsinnehåll vad gäller patientsäkerhet. För att få en likvärdig kunskap på området vore det värdefullt med en nationell curriculum och en vägledning till lärosätena som stöttar dem att skapa samsyn kring utbildningsinnehåll.

Vidare anser Socialstyrelsen att följande punkter bör läggas till inom ”Färdigheter och förmåga” i bilagan till högskoleförordningen för sjuksköterske- samt barnmorskeexamen:

- ”att förebygga vårdskada”
- ”ett säkerhetsmedvetet förhållningssätt

Examensmål ”Förmåga att använda digitala verktyg mm för sjuksköterskor” (förslag 8.4.4)

Socialstyrelsen anser att målet bör omformuleras så att det även inkluderar medicinteknik. Vårdens utveckling går t.ex. mot mer vård i hemmet, inklusive specialistvård och innebär att medicintekniska produkter används i stor omfattning. Den förmåga och kompetens som behövs för att använda digitala verktyg är olika jämfört med användning av medicinteknik. Socialstyrelsen anser att examensmålet bör spegla detta. För att erhålla kompetens på det medicintekniska området är det viktigt att studenterna får träna på detta under utbildningen.

Utbildning för barnmorskor

Socialstyrelsen tillstyrker förslagen (9.6) om att se över dagens påbyggnadsutbildning samt att utreda behovet om en bredare barnmorskeyrke.

Ingen yrkesutövare inom en profession kan sägas vara färdiglärdd efter slutförd utbildning. Inom flera yrken, till exempel läkare, finns möjlighet till fortbildning inom olika specialistområden under många år efter examen. Barnmorskor kan efter slutförd utbildning arbeta inom olika områden och med individer i alla åldrar. Socialstyrelsen anser att det här kan finnas behov av vidareutbildning inom respektive specialistområde för att följa utvecklingen i hälso- och sjukvården och för att stärka yrkeskåren. Idag kan vidareutbildning, beroende på vilken inriktning den har, bedrivas på regional eller lokal nivå alternativt av professionsföreningar som enstaka kurser med anknytning till lärosätena.

¹ <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2021-10-6748.pdf>

Kompetensbeskrivningar av yrket sjuksköterska och barnmorska

I bakgrundsavsnittet (s.63) nämns att Socialstyrelsen har tidigare ansvarat för en nationell kompetensbeskrivning för legitimerade sjuksköterskor respektive barnmorskor.

Kompetensbeskrivningar behövs för att skapa enhetlighet för legitimerad yrkespersonal, men idag är det otydligt vem som ska ta fram dem. Svensk sjuksköterskeförening samt Svenska barnmorskeförbundet har tagit fram kompetensbeskrivningar för legitimerad sjuksköterska respektive barnmorska.

Kompetensbeskrivningar från ett fackförbund eller en professionsförening riskerar att inte bli tillräckligt vägledande. Olika förbund har olika uppfattningar om vem som ska ta fram beskrivningarna, hur ofta de ska ses över och vem som ska säkerställa att dessa efterlevs. Socialstyrelsen ser därför gärna att frågan utreds.

Beslut i detta yttrande har fattats av generaldirektören Olivia Wigzell. I den slutgiltiga handläggningen har tillförordnad avdelningschef Mattias Fredricson deltagit. Utredare Magdalena Ädelroth har varit föredragande.

FÖR SOCIALSTYRELSEN

Olivia Wigzell

Magdalena Ädelroth